

Mitokritika in sodobna literarna veda

Metka Zupančič

Univerza v Alabami, Tuscaloosa, ZDA
mzupanci@ua.edu

Mitokritika se je kot ena izmed smeri v sodobni literarni teoriji oblikovala v Franciji predvsem po zaslugi antropologa Gilberta Duranda in njegovega ključnega dela Les structures anthropologiques de l'imaginaire (1969). Pojavila se je kot sinteza med pretežno racionalistično usmerjenim strukturalizmom in religiološkimi obravnavami mitološke tradicije v literarnih delih. Osnovna dilema, ki jo je poglobljeno načela mitokritika, zadeva jedro literarnih ali širših humanističnih ved, se pravi spraševanje o ciljih in »primernih« metodah za obdelavo gradiva, ki je v svoji zasnovi pretežno »neracionalno«, povezano z globljimi sferami človeške biti, bivanja in ustvarjalnosti, in se torej udejanja s pomočjo legend, arhetipov in simbolov. Današnja, »nova« mitokritika, ki jo srečujemo predvsem v Španiji pa tudi v Belgiji in Franciji, se zaveda nujnega odpiranja k interdisciplinarnosti in novim oblikam umetniškega izražanja, ki jih pogojujejo sodobni tehnološki dosežki. Odprto pa ostaja vprašanje znanstvene (bolj ali manj racionalistično usmerjene) metode, s katero je mogoče najustrezneje analizirati mite v sodobni umetnosti in še posebej v literaturi.

Ključne besede: literarna veda / literatura in mitologija / mitokritika / racionalno in neracionalno / legende / arhetipi / simboli / Durand, Gilbert

Šestdeseta leta prejšnjega stoletja so za literarno vedo in še posebej za *raziskovanje mitov* zanimiva in pravzaprav ključna. Če pogledamo, kaj se je istočasno dogajalo v Severni Ameriki in Evropi, še posebej v Franciji, opazimo predvsem dve smeri. Francozi so se, skladno s tradicijo v svoji literarni vedi, vsaj na videz skoraj večinsko odločili za bolj »znanstven« pristop v okviru prevladujočega strukturalizma. Slednji se je udejanjal v različnih »kritičnih« šolah, kot sta bili psihokritika ali sociokritika, pa tudi bolj splošno v družbenih vedah, na primer v antropologiji, ki se je v tem obdobju ukvarjala z različnimi verstvi, obredi in »primitivnimi« legendami. V Severni Ameriki so se na univerzah že takrat pojavljali oddelki za religiologijo, ki so dopuščali močnejše naslanjanje recimo na C. G. Junga in na bolj paradoksalno logiko dopolnjevanja nasprotij in sobivanja nasprotujočih si tendenc. Po drugi strani pa so prav v Severni

Ameriki nadaljevali s preverjeno metodo: v strokovnih spisih je veljalo – in pogosto še velja – za izhodišče postaviti že uveljavljeno hipotezo ali vodilno misel, ki jo nato razprave bolj ali manj samo še potrjujejo in redkeje postavljajo pod vprašaj. Osnovna dilema v obeh kontekstih zadeva konec koncev jedro literarnih ali širših humanističnih ved, se pravi spraševanje o ciljih in »primernih« metodah za obdelavo gradiva, ki je v svoji osnovi (in zasnovi) pretežno »neracionalno«, torej vezano na globlje sfere človeške biti, bivanja in ustvarjalnosti. Skozi človeško zgodovino so vprašanja o smislu življenja, narojevanja in umiranja našla svoj privilegirani prostor v različnih mitskih strukturah, ki jih najdemo tudi v ozadju verskih sistemov. Pri tem se je treba strinjati, da je tudi verske ideologije mogoče razlagati kot skupek mitov, če se je mogoče sklicevati na zelo shematsko opredelitev, na osnovi katere so miti zgodbotvorni procesi v naši zavesti, ki se neizogibno opirajo na naša prepričanja in naše predstave o svetu (Zupančič, *La mythocritique* 7, 13–14).

Najbrž ni čudno, da se prav okoli raziskav mitov in naracij, v katerih se ti udejanjajo, zato še naprej krešejo nasprotna mnenja o najučinkovitejših pristopih za njihovo razumevanje, za analizo in hkrati za posredovanje doseženih rezultatov. Metodološke konflikte ali nasprotja bi torej lahko videli kot (še vedno nerešena) trenja med »sakralnimi« in »profanimi« pristopi k človeški ustvarjalnosti (v literaturi ali v umetnosti nasploh), kar vsekakor zadeva tudi uporabo in razumevanje hermenevtike ali različnih oblik eksegeze. Pričujoči pregled na vsa podobna vprašanja ne more ponuditi poglobljenih odgovorov, želi pa na primeru razumevanja mitov v literarni vedi prikazati glavne tendence v zadnjih petdesetih ali šestdesetih letih. Te so vsaj delno lahko tudi indikatorji za širše pojave v sodobni humanistiki in odraz predvsem zahodnjaške, širše evropske zavesti.

Študij mitov in severnoameriške usmeritve

Za teoretično metodo, ki raziskuje prisotnost mitov, simbolov in nasploh imaginarnega v literaturi in umetnosti, se je v frankofonem kontekstu uveljavil izraz »mitokritika« (*la mythocritique*), ki so se ga v Severni Ameriki oprijeli pretežno le v francosko govorečih predelih. »Kritika« je pri tem razumljena kot oblikovanje (teoretičnih) pozicij vedno v neposredni navezanosti na obravnavano gradivo. Drugače povedano, teoretični zaključki so nekako »spojeni« s tekstovno analizo in je za razbiranje bistvenih ali ključnih postavk torej potrebna posebna bralska pozornost. V anglofonem sklopu se metoda morda prav zato ni

močneje uveljavila; »myth criticism« ni pogost termin, tudi ne dosledno uporabljan ali razumljen. Avtorje, ki so odločilno vplivali na študij mitov v Severni Ameriki, pa je treba najpogosteje iskati drugje kot v literarnih vedah, saj so akademsko delovali npr. na oddelkih za religiozne študije. Tako je Mircea Eliade (1907–1986), eden izmed najbolj uveljavljenih zgodovinarjev religije in mitov, od leta 1957 do upokojitve leta 1983 deloval na Univerzi v Chicagu. Glede na obdobje, ki ga je po drugi svetovni vojni preživel v Franciji, je svoja številna dela (poleg nekaterih v rodni romunščini) napisal v francoščini, njegov mednarodni ugled pa je prispeval, da so bila skoraj sočasno prevedena predvsem v angleščino in kasneje tudi v številne druge jezike. Njegovo temeljno delo *Traité d'histoire des religions* (1949; angleški naslov *Patterns in Comparative Religion*, 1958), je prevedeno v slovenščino kot *Zgodovina religioznih verovanj in idej* (1996). Poleg tega sta morda njegovi najbolj znani deli *Le Mythe de l'éternel retour* (1949; angl. *The Myth of the Eternal Return*, 1954, in tudi *Cosmos and History*, 1959), v slovenščini *Kozmos in zgodovina: miti o večnem vračanju* (1992), in *Aspects du mythe*, sočasno objavljen leta 1963 v angleščini kot *Myth and Reality*.¹ Z ozirom na Eliadov izjemen opus in neizpodbiten vpliv ne samo na religiologijo, ampak nasploh na raziskave mitov, se zdi precej zanimivo, da se je v slovenski prostor poleg že omenjenih prevodov prebilo razmeroma malo njegovih del, na primer knjigi *Romuni: kratka zgodovina* (1998) ter *Joga, nesmrtnost in svoboda* (2011), pa tudi trije eseji, »Religioznost v modernem človeku« (1974), »Dioniz ali znova najdene blaženosti« (2006) ter »Šamanizem in arhaične tehnike ekstaze« (2006).

Eliadov pogled na mite je povezan s sakralnostjo v smislu njegove opredelitve, da je človeško bitje v osnovi nagnjeno k religioznosti:

Eliade zagovarja stališče, da obstajajo kot osnova za razlago religioznega prvinski, univerzalni in koherentni simbolni sistemi. Jezik religije je simboličen in vedno usmerjen više, k transcendentnim religioznim pomenom. Človeška bitja je razumel kot religiozna (*homo religious*) in kot simbolna (*homo symbolicus*). [...]

Miti so simbolne, sakralne pripovedi o tem, kaj se je dogajalo v davnih, mitskih časih. Sakralne zgodbe tako nudijo vzore, da si verujoči ljudje laže pojasnjujejo življenjske preizkušnje in jim znajo biti kos, v soočenju na primer z zgodovinskimi in časovnimi omejitvami, nerazumljivim trpljenjem, nepričakovano in

¹ Številni prevodi, tako recimo hrvaški, *Mit i zbilja*, 1970; nemški, *Mythos und Wirklichkeit*, 1988; in španski, *Mito y realidad*, 1999, so morda nastali na osnovi angleške verzije; makedonski prevod *Aspekti na mitot*, 1992, pa se očitno opira na francoski izvirnik.

tragično smrtjo ter odtujenostjo, zaradi česar so ljudje izgubljali globlji občutek za smisel življenja. Miti se udejanjajo skozi obrede in druge posvečene dejavnosti. Eliade zatrjuje, da so kozmogonije, torej miti o nastanku sveta in podobni miti o našem izvoru tako najkoristnejši. (Allen, »Mircea Eliade«²)

Za opredelitev mitov v literarni vedi je v severnoameriškem kontekstu poskrbel predvsem Northrop Frye (1912–1991), ki je kot profesor angleščine deloval na Univerzi v Torontu (Kanada). Kot literarni zgodovinar in teoretik je na temelju svojih raziskav del Williama Blaka prišel do sklepa, da vso literaturo neizogibno opredeljujejo miti in simboli, kar je v svojem najvplivnejšem delu *Anatomy of Criticism* (1957; slov. prevod *Anatomija kritištva*, 2004) oblikoval v svoj sistem imaginarnega in s tem močno vplival na teoretike v ZDA, na primer na Harolda Blooma in Geoffreya Hartmana (Ayre), čeprav se niso posebej ukvarjali z mitološkimi ali simbolnimi študijami: »Pritegnilo jih je Fryejevo vztrajanje, da literarna kritiška teorija ni samo daljna sorodnica filozofije, psihologije, lingvistike ali estetike, temveč simbolno koordinirana disciplina, ki služi kot okvir za obravnavo človeške domišljije« (Ayre).

Knjigo *Anatomija kritištva* sestavljajo štiri obsežni eseji, od katerih je tretji, »Arhetipsko kritištvo: teorija mitov«, v celoti posvečen arhetipom. V njem Frye v enem od podpoglavij natančneje opredeli teorijo mitov. Pred tem že v prvem eseju pojmuje mit kot zgodbo o nadnaravnih bitjih, herojih ali še raje bogovih (39), pozneje pa v drugem eseju pojasni, da do mitske zgodbe pride na podlagi organizirane postavitve in skladnega združevanja arhetipov (112). Arhetipi so nosilci simbolov, ki niso nujno vsi univerzalni, veliko pa se jih vzporedno pojavlja v različnih kulturah in so zlahka prepoznavni tudi v raznolikih okoljih (111). Njegov projekt, kot ga predstavlja predvsem v tretjem eseju, je usmerjen k racionalizaciji literarnih fenomenov (125),³ kamor vsekakor prištevata mite, arhetipe in simbole, njihova vloga pa se pri njem pogosto prekriva.

V širši javnosti je na vzporednice med različnimi kulturami najbolj odmevno pokazal Joseph Campbell (1904–1987), religiolog in profesor na ameriški univerzi Sarah Lawrence College. Najbolj se je uveljavil s knjigo *The Power of Myth* (1988), ki se navezuje na serijo istoimenskih televizijskih oddaj o vlogi mitov v različnih kulturah, v

² Prevodi v slovenščino so delo avtorice, če ni drugače navedeno.

³ Frye v izvirniku uporablja sintagmo »rational account of some of the structural principles of Western literature« (133), medtem ko se je prevajalka odločila za »strnjen prikaz strukturalnih principov zahodne literature«, kar seveda zabriše pomembno razsežnost izvirnega zapisa (kurziva je dodana).

katerih je nastopal z novinarjem Billom Moyersom. Njegov opus je izredno obširen: ukvarjal se je s primerjavami med vzhodnjaškimi in zahodnjaškimi mitskimi podobami, ki se oblikujejo v širše sisteme, ter opozoril na mitski substrat tudi pod vsakodnevnimi (ne)herojskimi dogajanjem, še posebej v delu *The Hero with a Thousand Faces* (1949), kjer je sistemiziral iniciacijske faze herojskega dozorevanja; v slovenskem prevodu sta na voljo dve inačici, *Junak s tisoč obrazi* (sicer le eno poglavje; 2004) in *Junak tisočernih obrazov* (2007). Njegov pristop je koristen pri razbiranju simbolov in mitskih vzorcev tudi v tistih književnostih, ki jim zavestno navezovanje naracije na mitske modele morda ni blizu. Campbell je v slovenskih prevodih prisoten le še z deloma *Miti, po katerih živimo* (2007) in *Poti do sreče: mitologija in osebna preobrazba* (2010).

Mitokritika kot celostna literarna veda

Francoska in tudi širša evropska mitokritika nikakor ni mogla zaobiti dognanj, do katerih je prišel Eliade, zagotovo bolj prisoten v frankofonem prostoru kot njegovi severnoameriški sodobniki, čeprav pogosto označen za pretežno desničarskega in tradicionalističnega mistika (Zupančič 2001, za obravnavo Ellwoodovega pogleda na Eliadeja). Ne glede na neizogibno navezovanje na študij religij in sorodnih ideoloških sistemov si je mitokritika poskušala zagotoviti upoštevanja vredno mesto v laičnem in prevladujoče racionalističnem strukturalizmu (glej Wunenburger 1994). Lahko bi rekli, da je mitokritika želela v tem kontekstu ponuditi drugačen način mišljenja in strokovnega udejstvovanja, veliko bolj celostno in rizomatično, namesto linearnega utemeljevanja izhodiščnih postavk. Predvsem se je trudila razviti svoje literarnoteoretske metode in ne uporabljati sorodnih ved ali se dodatno opirati recimo na antropologijo, klasično filologijo ali psihoanalizo. Po svoje je paradoksalno, da je mitokritiko celo v literarni vedi vendarle utemeljil antropolog Gilbert Durand, ki je svoje raziskave s prvim doktoratom začel na literarnem primeru Stendhalove *Parmske kartuzije* (*Le décor mythique de La Chartreuse de Parme: Contribution à l'esthétique du romantisme*, 1960). Na univerzi v Grenoblu je bil Durand leta 1966 med ustanovitelji prve in najmočnejše evropske raziskovalne skupine za študij »imaginarnega«, ki danes ne obstaja več. Z izrazom »imaginarno« je v enem samem pojmu zajel različne elemente mitov, simbolnih vzorcev, arhetipskih shem, skupaj z mitskimi pripovedmi ali legendami. Prelomno delo, ki še danes velja za naj-

bolj strukturirano obdelavo mitskih sistemov, je njegov drugi doktorat iz leta 1960,⁴ *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* (1969; ta objava velja za referenčno). Delo je zaradi izjemnega števila podatkov in neustavljivega navajanja kontrastiranih stališč njegovih predhodnikov težko brati, največja zasluga te izredno zgoščene študije pa je delitev »imaginarnega« na tri glavne sisteme ali »režime«, kot jih je imenoval Durand. Zelo shematično poenostavljeno bi lahko rekli, da dnevni režim zadeva ascendentne mitske podobe herojstva in premočrtnega delovanja navzgor in ven iz sebe, medtem ko v nočni režim spadajo podobe ponotranjenosti, nočnih elementov, sanj, pa tudi zastrašujočih pošasti. Durand se je vsekakor zavedal, da se oba režima dopolnjujeta in dostikrat prekrivata, zato je predlagal še tretji, mistični režim, ki je nekakšna sinteza obeh. Pretežno strukturalistično usmerjenost te študije kljub sistemizaciji mitskih pojavov označuje izredna dinamika, mobilnost v avtorjevem vseskozi analognem miselnem procesu, ki neprestano dodaja, vključuje, primerja in odpira nova obzorja. Delo velja za temeljni kamen mitokritike, vendar se v njem že kaže nujnost širjenja metodologije v smer tega, kar je Durand poimenoval »mitanalizo« (po modelu psihoanalize itd.), še posebej v delu *Figures mythiques et visages de l'œuvre* (1979). Mitanaliza pomeni, da se študije ne osredotočajo samo na mitske pojave v posameznih literarnih delih ali v humanistiki nasploh, temveč iščejo širše vzorce, ki so značilni za posamezna obdobja. Tako je ves tretji del v *Figures mythiques et visages de l'œuvre* (221–306) posvečen prehodu od mitokritike k mitanalizi, deveto poglavje (243–306) pa je namenjeno »Hermesovi vrnitvi«, se pravi Hermesu kot prevladujoči mitski figuri v dvajsetem stoletju. V sklepu (307–322) se Durand še enkrat vrne k osnovam svoje metodologije in povzame poglede na mitokritiko in mitanalizo, ne da bi njegove opredelitve natančneje pojasnile njegova prepričanja. Omeniti velja, da danes v študijah redko srečamo izraz »mitanaliza«, ker se zdi sam pojem »mitokritike« že dovolj obsežen tudi za širše primerjave med obdobji in kulturami.

Med Durandovimi številnimi esaji, ki so spremljali sprotne dogajanja in vedno znova vzpostavljali metodo, za katero se je zavzemal, so jih njegovi sodelavci centra za imaginarno v Grenoblu izbrali petnajst in jih združili v knjigo *Champs de l'imaginaire* (1996). V tem nekoliko lažje berljivem delu Durand večkrat poudari, da so njegovi formalistično usmerjeni sodobniki videli strukturo kot prazen, abstrakten

⁴ Tedanji francoski akademski sistem je namreč nalagal kandidatom za univerzitetno profesuro obveznost dveh doktoratov.

vzorec. Po njegovem prepričanju se na dnu vsake strukture skrivajo osnovni mitski elementi; drugače povedano, struktura ni prazna, temveč vedno in neizogibno nosilka mitov, kar je odločno zagovarjal že v *Figures mythiques et visages de l'œuvre* (glej tudi Zupančič, »Robert Ellwood« 101n3). V *Champs de l'imaginaire* velja posebej izpostaviti esej, ki je bil prvič objavljen leta 1989, »Méthode archétypologique: de la mythocritique à la mythanalyse« (133–156). V njem avtor spet predstavi obe plati svoje metode in se zavzame za vrnitev k »humanistični znanosti«, ki bi znala vnovič združiti vsakovrstne epistemološke delitve na različne vede in se osredotočiti na »*homo sapiens sapiens*« kot edini predmet raziskav (133). Podrobnejšemu seznanjanju s to metodo je v knjigi namenjen zadnji esej, »Pas à pas mythocritique« (229–242). V svoji opredelitvi mita Durand tako omenja Eliadove raziskave in poudari, da je mit nekakšna matrica, ki zaznamuje vsakršno pripoved, literarno ali glasbeno, slikovno, scensko, itd., njeno vsebino pa določajo sheme in arhetipi, ki jih nosi v sebi vsako človeško bitje (230). Pri tem nakazuje dva glavna postopka v raziskovalnem procesu: naprej velja »statično« ugotavljati, kateri mitski vzorci so latentno ali eksplicitno prisotni v obravnavanem materialu. Druga faza je »dinamična«, posvečena mobilnosti, spremembam v mitski naravi ali strukturi (230). S tem Durand pomaga premostiti dilemo med dvema pristopoma, ki sta zanj enako pomembna in potrebna, se pravi med bolj racionalno sistematiko in obenem bolj intuitivnim prepoznavanjem mitskih transmutacij.

Durandovi predhodniki in sodobniki

V francoski strukturalni antropologiji je osrednja osebnost nedvomno Claude Lévi-Strauss, ki se v svojih raziskavah osnovnih družbenih struktur seveda ni mogel izogniti soočenju z miti. Ne bi mogli reči, da se njegove pozicije prekrivajo z Durandovimi; te prav tako izhajajo iz strukturalističnega načina mišljenja, vendar se je Durand še dodatno opiral na bolj »sakralne« raziskovalce simbolnega. Med njimi izstopa Gaston Bachelard, na čigar dosežke je močno vplival Carl G. Jung. Strukturalisti ali tedanji zagovorniki zgodnjega vala francoske semiotike, med katerimi je bil tudi Roland Barthes, so pretežno v petdesetih letih tako kot on v mitih videli nekakšne zablode človeškega uma, ki si ustvarja idole na osnovi površnega istovetenja z vzori, ki si tega ne zaslužijo. Danes bi rekli, da je Barthes v *Mythologies* (1957) pravzaprav že dekonstruiral »mitotvornost«. Morda bi namesto o mitih v zvezi z

njegovimi dognanji raje govorili o stereotipnih podobah (na primer pri čaščenju Marilyn Monroe itd.). Ne zdi pa se, da bi Barthes dojel mitotvornost kot neizogibno dejavnost človeškega uma. Ta korak je za njim naredil Gilbert Durand z že omenjeno razpravo *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* (1969).

Lévi-Straussu velja priznati, da je najjasneje predstavil metodološke težave pri osnovni raziskavi mitov in pri obdelavi zbranega gradiva:

Študij mitov dejansko predstavlja metodološki problem: ni ga mogoče zožiti na kartezijansko načelo drobitve težavnosti na toliko delcev, kot jih potrebujemo, da težavnost razrešimo. Analiza mitov nima končnega cilja, tudi ne skrite enotnosti, ki bi se pokazala na koncu razgraditvenega procesa. Teme se podvajajo v neskončnost. Takoj ko mislimo, da smo jih razvozlati in jih ločili, se že spet spojijo in se pridružijo pretoku sorodnih in nepredvidljivih silnic. Posledično je enotnost v mitu le hipotetična, nikoli ne more zajeti dejanskega stanja ali posameznega trenutka. Vsaka razlaga imaginarnega pojava mora tako težiti k sintetični obliki mita in se ne izgubiti v zmedi nasprotij. [...] Lahko bi torej trdili, da je znanost o mitih *anaklastična*; to v širšem smislu, ki ga utemeljuje etimologija tega izraza, pomeni, da hkrati vključuje odbite in lomljene žarke. [...] Razkorak med posameznimi sekvencami in mitsko tematiko je torej temeljna razsežnost mitskega mišljenja. (*Le Cuit et le Cru* 13)

Mitsko mišljenje ni nikoli dokončno, ker ga ne zanimata ne začetna točka ne cilj: vedno ga čaka še izpolnjevanje dodatnih nalog. Tako kot obredov tudi mitov ni mogoče *dokončati*. Ko smo poskusili posnemati spontano gibanje mitskega mišljenja, se je tudi naše prizadevanje [...] moralo prilagoditi njegovim zahtevam in spoštovati njegov ritem. Tako je ta knjiga o mitih po svoje prav tako postala mit. (*Le Cuit et le Cru* 14)

Lévi-Strauss je torej zelo jasno povedal, da se je pri raziskavi mitov skoraj nemogoče izogniti tautologiji. Prav tako je želel širše zastaviti svoj korpus (12) in je v raziskovanje vključil različne pojave, ki jih je Durand kasneje opredelil za del »imaginarnega«, se pravi legende, ljudske pripovedi, pa tudi obrede itd.

Zanimivo je, da nekateri raziskovalci na področju mitokritike kljub Lévi-Straussovim opozorilom leta kasneje še vedno poskušajo racionalizirati proces analize mitov in ga zreducirati na katalogizacijo mitskih shem, ki naj bi bolj ali manj neomajno pripadale temu ali onemu mitskemu sklopu, in nato na enak, skorajda arhivarski način, ugotavljati, koliko tovrstnih shem se pojavlja v nekem umetniškem delu. Po svoje se je s tem ukvarjal že Northrop Frye, s svojo »sistemizacijo« tako rekoč obveznih elementov v mitih (»Teorija *mythosa*: uvod«, *Anatomija kritičstva* 146 in sledeče). Na podobnih temeljih so najbrž postopoma nasta-

jali tudi slovarji mitskih in simbolnih podob,⁵ kot je *Dictionnaire des mythes littéraires* (1988; dopolnjena izdaja 2003; v italijanščino preveden kot *Dizionario dei miti letterari* že leta 2004, v angleščino pa kot *Companion to Literary Myths, Heroes and Archetypes* leta 2015). S svojo raziskovalno ekipo primerjalcev na univerzi Paris-Sorbonne ga je uredil Pierre Brunel, zagovornik mitokritike, ki se je izrazito osredotočila na literarne mite, na osnovi prepričanja, da je mit vedno že tudi literatura.

Mitokritika v enaindvajsetem stoletju

V zadnjih desetletjih se ukvarjanje z mitokritiko nadaljuje, vendar ni mogoče reči, da izhaja iz enotnega konceptualnega jedra in da zvesto ohranja metodologijo, kot jo je recimo razvil Gilbert Durand. Zastavljata se dve tehtni vprašanji: najprej, ali je v sedanjem obdobju mogoče identificirati novo vodilno kritiško osebnost z izvorno in vablivo usmeritvijo, ki bi potegnila za seboj nove šole učencev in posnemovalcev. Drugo vprašanje zadeva vse pogostejši pojav projektnih skupin ter njihovo vlogo pri postavitvi novih oblik raziskovanja in akademskega preučevanja v mitoloških študijah. Kar zadeva prvo vprašanje, trenutno kaže, da je minilo obdobje velikanov, neizpodbitnih avtoritet, kot so bili Jung, Frye, Eliade in drugi. Z rastočo odprtostjo za druge kulture in vse večjo dostopnostjo gradiva je nemogoče individualno zajeti vse pojave imaginarnega. Morda je zato primerno delovati v dovolj razvejanih in odprtih projektnih skupinah, ki sodelujoče spodbujajo k razvijanju novih smernic. Vsekakor je še vedno pomembna kritiška vizija tistih, ki vodijo skupine. Morda se bo sodobna mitokritika lahko kolektivno razvila v eklektično polje dialoga ne samo z enim, ampak z različnimi centri, ki bi koordinirali raziskovalne dejavnosti. Težko je predvideti, ali se bo v prihodnosti dejansko spremenil način mišljenja, za kar se je recimo tako zelo potegoval Durand in kar je jasno nakazal tudi Lévi-Strauss. Kakšna je kljub možnostim razširjenega dialoga glavna miselna naravnost predvsem nosilcev raziskovalnih projektov? Posplošitve so tu vsekakor nemogoče, ker bi si veljalo поблиže ogledati

⁵ Širši pogled predvsem na simbole, ki jih ni mogoče ločevati od mitov, sta že leta 1969 na osnovi raziskovanj številne ekipe ponudila Jean Chevalier in Alain Gheerbrant s svojim obširnimi delom, ki vsebuje nad 1.600 enot, *Dictionnaire des symboles*, v slovenščino preveden leta 1995 kot *Slovar simbolov: miti, sanje, liki, običaji, barve, števila*. Odlikuje ga izredna primerjalna pretočnost, se pravi mobilnost, in odprtost za nasprotujoče si interpretacije. To delo še vedno ostaja najbogatejši vir informacij za študij mitov.

dosežke posameznih skupin, izkušnje pa kažejo vsaj na dvoje pojavov. Na videz se po eni strani z miti ali širše rečeno z duhovnostjo v literaturi ali umetnosti ukvarja (vse) večje število raziskovalcev predvsem v Evropi. Po drugi strani prispevki na simpozijih in kasnejše objave kažejo na dokajšnjo oblikovno in metodološko stagnacijo ali pristajanje na ustaljene norme. Namreč, v literarnih vedah je praktično nemogoče naleteti na znanstveno srečanje, ki ne bi bilo tradicionalistično zasnovano na pretežno individualnih referatih, ki si sledijo znotraj tematskih sklopov, in kjer ostaja za debato zelo malo časa na koncu sekcije. Kljub izročkom ali vizualnim pripomočkom si občinstvo s težavo oblikuje dovolj jasno predstavo o posameznem raziskovanju, tako da debata redko prinaša resnične spodbude za nadaljnji skupni razvoj. To pomeni, da se je tudi mitokritika vsaj na zunaj v glavnem uklonila utečenim oblikam delovanja. Po vsebinski plati pa izkušnje s strokovno oceno člankov prav tako kažejo, da se je večina prispevkov ravno zaradi ocenjevalnega filtra prilagodila ustaljenim vzorcem prevladujoče linearne »organiziranosti« in »jasne« (pretežno racionalistične) argumentacije. Po navadi večina piscev predlaga analizo enega ali več mitskih pojavov znotraj tega ali onega besedila; bolj sintetično in teoretsko razmišljanje – še vedno sistematično in racionalno organizirano – pa je najti v plenarnih, vodilnih govorih. Morda se je metoda na ta način, s pristajanjem na oblikovne in vsebinske kompromise, ohranila v tekmovanju z laicizirano, po svojih prizadevanjih vse bolj »znanstveno«, intelektualistično usmerjeno humanistiko.⁶

Če stopimo za korak nazaj, so pretežno v Franciji še dolga leta po Durandovi začetni pobudi delovali tudi številni drugi centri za razi-

⁶ Strokovna ali znanstvena srečanja so vsekakor odraz stanja na visokošolskih institucijah in (najbrž manj ozaveščene) »racionalistične« usmeritve sodobne literarne vede, kakšno najdemo tudi pri dodiplomskem ali podiplomskem študiju v Evropi in Severni Ameriki. Dokaz za prevladujoče stanje v anglosaksonskem okolju so tudi priročniki (v angleščini), ki so v uporabi pri pouku literarne teorije. Ne samo da v obsežnih antologijah predvsem odlomki iz drugih kultur pogosto kažejo povsem drugačno sliko besedil, kot jo imajo recimo v izvirniku; v številnih je ali zelo težko najti ime prevajalcev ali pa ti sploh niso navedeni (kar je dodaten problem, ki ga v pričujočem eseju seveda ne gre raziskovati, čeprav je odraz obstoječe mentalitete, tudi kar zadeva interpretacijo mitskega gradiva iz drugih okolij). Najbolj simptomatično se zdi, da študije o mitih praktično niso našle poti v tovrstne antologije in da jih redke omembe morda mimogrede navezujejo na psihoanalitično metodo branja literarnih besedil. Za primer navajam enega izmed najbolj uveljavljenih in v glavnem zelo uporabnih priročnikov, *The Norton Anthology of Theory and Criticism* (2010, druga izdaja po prvi leta 2001), v kateri je sicer na kratko vključen Northrop Frye z odlomkom o arhetipih iz *Anatomy of Criticism* (1301–1315), navedbe o mitih se navezujejo le na Lévi-Straussa (1275) in Barthesa (1317), mitokritika kot metoda pa ni omenjena nikjer.

skovanje imaginarnega. Težko bi trdili, da je v njih prevladovala mitokritika kot vodilna raziskovalna metodologija, vendar je prav oznaka »imaginarno« omogočala vključevanje različnih disciplin in odprt prostor za dialog med njimi. Centri so se povezovali v mrežo, ki jo je dolgo koordiniral francoski filozof Jean-Jacques Wunenburger. Ta je v Dijonu od 1985 do 1999 tudi vodil center za študij mitologije, ki je leta 1991 postal center za »imaginarno in racionalno« in dobil ime po precej mističnem filozofu Gastonu Bachelardu (kombinacija med vsemi temi elementi je zanimiva, če ne celo ironična). S sodelavci centra je pripravil številne skupinske objave, pozneje pa je pripravil priročnik o vsem domišljijem, *L'imaginaire* (2010), v zbirki »Que sais-je« pri založbi PUF, nato pa v isti zbirki še zveščic o svetem, *Le sacré* (2015), in tako odločilno prispeval k popularizaciji obeh pojmov v splošni francoski (precej kartezijanski) zavesti.

Francoska mreža centrov imaginarnega je imela veliko privržencev tudi drugod, čeprav razmere recimo v Severni Ameriki niso dovoljevale oblikovanja raziskovalnih skupin v humanistiki in družbenih vedah.⁷ V quebeškem okolju so se z miti na »mitokritiški« način največ ukvarjali na oddelku za religiologijo univerze UQAM v Montrealu, nekaj sodelavcev pa je bilo nato tudi v hispanofoni in luzofoni južni Ameriki. Na sorodne raziskave, postavljene na Durandovo opredelitev »imaginarnega«, se v Belgiji navezuje Myriam Watthee-Delmotte s katoliške univerze Louvain, ena od redkih žensk, ki si je s trdim delom in znanstveno rigoroznostjo pridobila visok ugled na tem področju in tudi sprejem v belgijsko akademijo znanosti in umetnosti. V intenzivno delujočih raziskovalnih skupinah z izhodiščno mitokritiško usmeritvijo tako že več desetletij v nereligioznem smislu zavestno uporablja pojem duhovnosti,

⁷ Struktura financiranja znanstvenih projektov v humanistiki in družboslovju se predvsem v ZDA radikalno razlikuje od ustroja v deželah, kot so Francija, Belgija ali Španija, zato je zelo drugačno tudi posredovanje rezultatov. V ZDA je na primer utečen model velikih strokovnih ali znanstvenih srečanj, kakršen je (v najširši obliki) tudi letni kongres MLA, torej vezan na vplivno nacionalno (in včasih mednarodno) organizacijo. Posamezniki ali različne interesne skupine predlagajo referate ali že oblikovane sekcije s predvidenimi referati na posamezne teme, ki pa se med sekcijami ne dopolnjujejo, kar pomeni, da raziskovalno delo ostaja pretežno individualno. V sklopu zahodnoevropskih raziskovalnih skupin (tudi mitokritiških), ki jih včasih finančno podpirajo visokošolske institucije, pogosteje pa sredstva za delovanje prihajajo iz nacionalnih raziskovalnih centrov ali ustreznih agencij, so simpoziji po navadi manj obsežni. Veliko bolj so osredotočeni na enotno, vnaprej določeno tematiko, ki jo je recimo mogoče še dodatno poglobljati z večletnimi projekti, kar v ugodnih pogojih zagotavlja večji pretok informacij, dejanski dialog med udeleženci in skupno preverjanje dobljenih rezultatov.

ki so se mu drugod izogibali, tudi zaradi možnih ideoloških trenj z različnimi verstvi. Številne objave na osnovi znanstvenih srečanj sistematično obravnavajo ključna območja v sklopu imaginarnega ali duhovnega: od nasilja ali percepcije »zla« do oblikovanja idolov, predvsem pa recimo vprašanja identite in spomina, kot na primer v skupinsko pripravljene delu *Mémoire et identité: Parcours dans l'imaginaire occidental* (2008). S svojimi eseji, kakršen je na primer *Henry Bauchau: l'éclat de la Sibylle* (2013), je povsem zaslužen pripomogla k večjemu mednarodnemu ugledu enega izmed vodilnih belgijskih avtorjev. Bauchau, pisatelj, psihoanalitik in slikar (1913–2012), je njeni univerzi zapustil vse svoje arhivsko gradivo. Njena osrednja monografija *Littérature et ritualité: enjeux du rite dans la littérature française contemporaine* (2010) pa obdeluje obrednost, kakršna zaznamuje sodobno francosko književnost.

V Španiji, kjer je v intelektualnih in torej tudi v akademskih krogih katoliška cerkev izredno prisotna, se je paradoksalno najboljše uveljavil prav izraz »mitokritika«, najodločnejše v raziskovalnih skupinah univerze Complutense v Madridu. José Manuel Losada Goya, profesor francoščine in primerjalne književnosti na tej univerzi, je z jasno vizijo v zadnjih letih zgradil raziskovalno strukturo, ki ostaja edinstvena in mu zagotavlja vidno mesto med sodobniki. Z mitokritiko se je zagotovo srečal med doktorskim študijem na pariški Sorboni, pri Pierru Brunelu, v svoji predstavitvi te metode (tudi na svoji strani *Wikipedie*) pa se izrazilo sklicuje predvsem na Gilberta Duranda. Natančnejša usmeritev se je očitno oblikovala postopoma in jo je doslej najjasneje izrazil leta 2015 v uvodu knjige, ki jo je tudi uredil, *Nuevas formas del mito: una metodología interdisciplinar*.

Mit je simbolna in dinamična pripoved, ki s transcendentalnega stališča pojasnjuje enega ali več izrednih dogodkov v življenju posameznikov. Načeloma se ne naslanja na zgodovinska pričevanja, vsebuje pa nespremenljive sestavine, se pravi tematiko, ki je povezana s kriznimi situacijami. Mit se udejanja skozi nasprotja, čustva, specifične funkcije in obrede, vedno pa se veže na absolutno, posamično ali univerzalno kozmogonijo in eshatologijo. (9)

Svojo metodo Losada Goya postavlja v kontekst »(nove) kulturne mitokritike«, za katero trdi, da mora biti nujno interdisciplinarna, če želi uspešno obravnavati mite v sodobnem času. Združuje literarno teorijo, literarno zgodovino, umetnostno zgodovino in nove oblike kulturne ponudbe v dobi komunikacije, opira pa se še na druge humanistične in družbene vede, zlasti na sociologijo, antropologijo in ekonomijo (*Nuevas formas de mito* 9). Za uspešno obravnavo mitov predlaga precej stroge kriterije, ki jih razvija v delu *Mito y mundo contemporáneo* (2010:

9–24) in povzema v *Nuevas formas de mito* (2015: 187–221): treba se je izogibati ideološkim predsodkom; vsakič znova se je treba opreti na definicijo mita, ki najbolje ustreza izbranemu kontekstu; izogibati se je treba pretirani erudiciji, ki se ne naslanja neposredno na obravnavano gradivo; pogoj za zadovoljive definicije je primerna mitokritiška katalogizacija posameznih mitov; študij mitov mora biti nujno interdisciplinaren. Očitno se tudi Losada Goya poskuša izogniti možni kritiki in s svojo rigoroznostjo ublažiti trenja med racionalnimi, materialističnimi pogledi na svet ter študijem mitoloških pojavov. Ne dopušča prevelike fluktuacije v razmišljanju in pretirane intelektualne svobode, kar vodi v pedantnost v njegovem delu. Zagotovo je precej eklektičen, saj se v opredelitvi metodologije v isti sapi sklicuje na Frazerja, Cassirerja, Campbella in Duranda, na Greimasa, Lévi-Straussa in (Jeana) Rousseta, nato pa še na Junga in Morina ter na Eliadeja, Frya in (Roberta A.) Segala (*Nuevas formas de mito* 9–27).

Losadova nedvomna zasluga je, da sistematično priteguje potencialne sodelavce in jih povezuje na mednarodnih simpozijih, ki jih organizira v zadnjem desetletju. Leta 2008 je ustanovil internetno revijo *Amaltea*, potem pa za potrebe srečanj tudi mednarodno združenje za mitokritiko *Asteria*. Njegova mreža stikov pokriva velik del Evrope, od Portugalske in Francije do Velike Britanije, baltskih dežel in Skandinavije, sega pa tudi v Indijo in Mehiko;⁸ že prvi simpozij leta 2011 naj bi vključeval udeležence iz petindvajsetih dežel. Pod njegovo taktirko se večja število med seboj povezanih raziskovalnih skupin; zahvaljujoč svojemu ugledu in podpori, ki jo ima v španski kulturi in politiki, mu uspeva redno pridobivati potrebne subvencije za njihovo večletno delovanje. Osrednji prikaz dejavnosti raziskovalnih skupin so simpoziji na univerzi Complutense, s prvim leta 2011 in potem bienalno leta 2012, 2014 in 2016.⁹

V navezavi na Cambridge Scholars Press in v sodelovanju prvič z Marto Guirao Ochoa in nato dvakrat z Antonello Lipscomb je Losada poskrbel za hitro objavo izbranih esejev v knjigah *Myth and Subversion in Contemporary Novel* (2012), *Myths in Crisis* (2015) in *Myth and Emotions* (2017). V Italiji je na podlagi simpozija iz leta 2012 izšel zbornik *Mito e interdisciplinarietà* (2013). To vsakokrat pomeni redukcijo

⁸ Na podlagi Losadovih publikacij si za popularizacijo mitokritike v Mehiki prizadeva predvsem Luis Alberto Pérez Amezcua (2018).

⁹ Jeseni 2018 je bilo organizirano desetdnevno srečanje o mitih in avdiovizualnem, na štirih madridskih univerzah, z obravnavo različnih mitoloških sistemov, od antičnih do bibličnih in nordijskih. Moderno obdobje in sinkretični miti so bili na univerzi Complutense predstavljeni nazadnje.

številnih predstavitev na trideset ali štirideset esejev v posamezni knjigi, hitro strokovno oceno vsakega predloženega članka in v prvi vrsti pripravljenost udeležencev, da skoraj takoj po srečanjih v zahtevanem formatu pošljejo dokončno verzijo svojega prispevka.

S širjenjem tematskih sklopov Losada Goya potrjuje svojo opredelitev »kulturne mitokritike« in njeno interdisciplinarnost. V vsaki publikaciji poskrbi za teoretski uvod: v delu *Myth and Subversion* (2012) opredeljuje »subverzivne triade« na pripovedni, strukturalni in transcendentalni ravni (5) in poudari, da je roman kot nekanonični literarni žanr še posebej primeren za subverzijo v pripovedi, strukturi in uporabi mita (8). Šele v sodobnem romanu lahko po njegovem pride do transcendentalne subverzije (9), kar zahteva drugačen kritički odnos ne samo do mitov, ampak tudi do same metode (11). Sodobni mit je tako odsev treh osnovnih družbenih razsežnosti: globalizacije, ideološke imanence in potrošniške »logike« (12). Knjiga je sestavljena iz osmih delov, vanjo pa je poleg uvodnih razmislekov vključenih sedemintrideset esejev (od približno dvesto poslanih prispevkov) o klasičnih mitih v predvojni, povojni in nato najsodobnejši prozi, v bibličnih in modernih mitih, mitih v umetnosti nasploh in mitih v multikulturnem okolju.

Kratek uvod v dvojezično delo (v španščini in angleščini) *Mito e interdisciplinariedad* (2013) je Losada naslovil »Interdisciplinary Dynamism« in poudaril kompleksnost prilagajanja mitskega materiala različnim izraznim medijem. Takšno prilagajanje po njegovem ne predstavlja nepremostljive ovire že zaradi fleksibilnosti umetnosti in sposobnosti mitov, da se udejanjijo v novem okolju (9), kar je utemeljil na primeru Laokontovega mita. Eseji so razporejeni v pet sklopov, ki pokrivajo slikarstvo in kiparstvo, film in televizijo, glasbo z opero in gledališčem, stripe s fotoromani in novimi tehnologijami, na koncu pa še humanistične vede in politiko.

Podobno je zastavljena trijezična knjiga *Myths in Crisis* (2015), tokrat s tridesetimi prispevki, ki sledijo Losadovemu predgovoru v angleščini, španščini in francoščini, kjer avtor izhodiščno opredeljuje pojem mitske krize. Zaradi radikalnih sprememb v družbenih pogojih se mora vsekakor spremeniti tudi način, kako se pojavljajo posamezni miti; drugič spet so spremembe zgodovinske, verske ali antropološke (xiii). Predvsem pa v sodobnem času prihaja do krize, ki zadeva odnos do mitov in njihovo »uporabnost« v pogosto desakraliziranem okolju (xiii–xiv). Losada tu poudarja, kako neizprosna je bila selekcija za to delo, saj je bila sprejeta samo sedmina vseh predloženih besedil (xiv). Sledi uvodni Losadov prispevek na temo mitske strukture in tipologije tovrstne krize (3–32), posvečen dokazovanju, da te objave prispevajo ne

samo k mednarodni prepoznavnosti projektov, temveč tudi h kritičnim debatam v Španiji. Dodatno so v prvo teoretično poglavje vključeni trije članki, ki so jih napisali Robert A. Segal, Javiel del Prado Biema in Marcin Klik. Drugo poglavje o klasičnih, srednjeveških in modernih mitih vključuje osem prispevkov na temo mitov in antropologije; trije izpostavljajo navezave mita na moralo in religijo; trije na politiko in družbo; nato pa trije povezujejo mite in meta-literaturo. V tretje poglavje o imanentnih mitih so razvrščeni trije teksti, ki se ukvarjajo z mitologiziranjem (resničnih) ljudi; trije, ki opazujejo mitologiziranje romanesknih oseb; končno pa še štirje, v katerih je obravnavana mitologizacija narodov, geografskih regij in jezikov.

Doslej zadnje objavljeno (trijezično) delo, tokrat na podlagi simpozija iz leta 2016, se dotika teme, ki je po svoje nenavadna in tudi subverzivna. *Myth and Emotions* (2017) obravnava prisotnost čustev v mitski zasnovi ali njihovo preoblikovanje pri adaptaciji mitov v novih kontekstih. S stališča mitokritike so mitske zgodbe sestavljene iz mitemov (mitskih tematskih jeder) ali shem, ki pa običajno ne vključujejo eksplicitnih navedb o čustvenih odzivih mitskih junakov ali junakinj. Čustva v mitih so torej običajno skrita, čeprav zagotovo pogojujejo njihovo naravo in potencialne spremembe. Zato Losada v predgovoru najprej povzame svojo opredelitev mitov iz leta 2015, ki jo je ponovil tudi v knjigi *Mitos de hoy* (2016). Navezuje jo na izsledke simpozija iz leta 2016, o tipologiji pozitivnih ali negativnih čustvenih parametrov ter aktivnih in pasivnih manifestacij človeške psihe (*Myth and Emotions* xiii), kar pomaga identificirati mitsko-čustvene pojave (xiv). Tokrat je bilo od predloženih sto petdeset besedil za objavo izbranih šestindvajset prispevkov (xiv), razporejenih v dva dela: teorijo in prakso. Losada (spet v angleščini in španščini) predlaga »mitokritiko čustev« (3–52), Jean-Jacques Wunenburger pa obravnava nasprotujoča si stališča v zvezi z »mitopatologijo« (53–60). V drugem delu so članki razvrščeni v podpoglavja o »pozitivnosti« (97–146), »travmatično-ranljivi negativnosti« (147–210) in »nasilni negativnosti« (211–308). Dvojezični povzetki in indeks še dodatno prispevajo k preglednosti obravnavane tematike.

Zaključek

Ob tej skorajda frenetični mitokritični dejavnosti v španski prestolnici se zastavlja vprašanje, kdaj se bo Losada Goya, ki je trenutno najaktivnejši na tem področju, utrudil; kdo bo za njim prevzel organizacijo srečanj in objave mitokritičnih rezultatov – in v katero smer se bo razvijal

študij mitologije. Osnovno trenje ostaja med včasih intuitivno in manj racionalno subverzijo, ki smo ji nedvomno ves čas priče v literaturi in umetnosti, ter poskusi kritiške opredelitve, ki jo je morda mogoče videti kot zajezitev spontanih manifestacij ustvarjalne energije. Drugo vprašanje je dilema med sakralno-desakraliziranim in laično-profanim, najprej v mitotvornih procesih, ki jih zasledimo v sodobni literaturi in umetnosti nasploh, nato pa v teoretskih obdelavah. Kako bodo nove usmeritve v teoriji, kot so feminizem, postkolonialne študije in druge, vplivale na nove centre raziskovanja? Bo prevladala zahodnjaška »strukturiranost« ali bo prostor za bolj dinamične oblike (teoretskega) izražanja? Vsa ta vprašanja trenutno seveda ostajajo odprta.

LITERATURA

- Ayre, John. »Northrop Frye«. *The Canadian Encyclopedia.ca* 4. 10. 2008. Splet 26. 7. 2018.
- Barthes, Roland. *Mythologies*. Paris: Seuil, 1957.
- Brunel, Pierre. *Dictionnaire des mythes littéraires*. Monaco: Éditions du Rocher, 2003 [1988].
- Campbell, Joseph. *Poti do sreče. Mitologija in osebna preobrazba*. Prev. Vera Čertalič. Nova Gorica: Eno, 2010.
- . *Junak s tisoč obrazi*. [Prvi razdelek.] Prev. Živa Vidic Licul. *Sodobnost* 68.9/10 (2004): 1108–1120.
- . *The Power of Myth*. New York: Doubleday, 1988.
- . *The Hero with a Thousand Faces*. New York: Pantheon Books, 1949.
- . *Junak tisočerih obrazov*. Prev. Vera Čertalič. Nova Gorica: Eno, 2007.
- . *Miti, po katerih živimo*. Prev. Vera Čertalič. Nova Gorica: Eno, 2007.]
- Chevalier, Jean, in Alain Gheerbrant. *Dictionnaire des symboles*. Paris: Robert Laffont, 1969.
- . *Slovar simbolov: miti, sanje, liki, običaji, barve, števila*. Prev. Stane Ivanc. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.]
- Deproost, Paul-Augustin, Laurence Van Ypersele in Myriam Watthee-Delmotte. *Mémoire et identité: parcours dans l'imaginaire occidental*. Louvain: Presses Universitaires de Louvain, 2008.
- Durand, Gilbert. *Champs de l'imaginaire*. Textes réunis par Danielle Chauvin. Grenoble: ELLUG, 1996.
- . *Figures mythiques et visages de l'œuvre. De la mythocritique à la mythanalyse*. Paris: Berg International, 1979.
- . *Les structures anthropologiques de l'imaginaire. Introduction à l'archétypologie générale*. Paris: Bordas, 1969 (Paris: Presses universitaires de France, 1960).
- . *Le décor mythique de La Chartreuse de Parme: contribution à l'esthétique du romantisme*. Paris: [brez založbe], 1960.
- Eliade, Mircea. *Joga, nesmrtnost in svoboda*. Prev. Jedrt Maležič, spremna beseda Tina Košir. Ljubljana: Študentska založba, 2011.
- . »Dioniz ali znova najdene blaženosti«. Prev. Mojca Mihelič. *Gledališki list* (Slovensko stalno gledališče Nova Gorica) 52.2 (2006/2007): 18–23.

- . »Šamanizem in arhaične tehnike ekstaze«. Prev. Sonja Dular. *Poligrafi* 11.43/44 (2006): 161–181.
- . *Romuni: kratka zgodovina*. Prev. Marko Capuder. Koper: Informinvest (Ljubljana: Bori), 1998.
- . *Zgodovina religioznih verovanj in idej*. Prev. Mojca Mihelič. Ljubljana: DZS, Društvo za primerjalno religiologijo, 1996.
- . »Religioznost v modernem človeku«. Prev. Venče M. Vrtovec. *Znamenje: revija za teološka, družbena in kulturna vprašanja* 4.4/5 (1974): 350–355.
- . *Aspects du mythe*. Paris: Gallimard, 1963 (angl. *Myth and Reality*. New York: Harper & Row, 1963).
- . *Le Mythe de l'éternel retour*. Paris: Gallimard, 1949 (angl. *The Myth of the Eternal Return*, 1954; *Cosmos and History*, 1959).
- [---. *Kozmos in zgodovina: miti o večnem vračanju*. Prev. [iz angl.] Igor Bratož. Ljubljana: Nova revija, 1992.]
- . *Traité d'histoire des religions*. Paris: Payot, 1949 (angl. *Patterns in Comparative Religion*).
- Frye, Northrop. *Anatomy of Criticism*. Princeton: Princeton University Press, 1957.
- . *Anatomija kritičtva*. Prev. Nuša Rozman, spremma beseda Marcello Potocco. Ljubljana: Literatura, 2004.
- Leitch, Vincent B., ur. *The Norton Anthology of Theory and Criticism*. New York: W. W. Norton, 2010.
- Lévi-Strauss, Claude. *Mythologies. Le Cru et le Cuit*. Paris: Plon, 1964.
- Losada Goya, José Manuel, ur. *Mitos de hoy*. Berlin, Logos Verlag, 2016.
- , ur. *Nuevas formas del mito. Una metodología interdisciplinar*. Berlin: Logos Verlag, 2015.
- , ur. *Mito y mundo contemporáneo: la recepción de los mitos antiguos, medievales y modernos en la literatura contemporánea*. Bari: Levante Editori, 2010.
- Losada Goya, José Manuel, in Marta Guirao Ochoa, ur. *Myth and Subversion in the Contemporary Novel*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, 2012.
- Losada Goya, José Manuel, in Antonella Lipscomb, ur. *Myth and Emotions*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, 2017.
- , ur. *Myths in Crisis*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Press, 2015.
- , ur. *Mito e interdisciplinariedad*. Bari: Levante Editori, 2013.
- Pérez Amezcua, Luis Alberto. »Importancia del mito en la cultura contemporánea«. *La Gaceta del Cusur* julij 2018: 10.
- Wathee-Delmotte, Myriam. *Henry Bauchau: Sous l'éclat de la Sibylle*. Arles: Actes Sud, 2013.
- . *Littérature et ritualité: enjeux du rite dans la littérature française contemporaine*. Bruxelles: Peter Lang, 2010.
- Wunenburger, Jean-Jacques. *Le sacré*. Paris: PUF, 2015.
- . *L'imaginaire*. Paris: PUF, 2010.
- . »Mytho-phorie: formes et transformations du mythe«. *Religiologiques* 10 (1994): 49–70.
- Zupančič, Metka. »Se lire mythiquement: le dialogue entre les femmes qui écrivent les mythes«. *La mythocritique contemporaine au féminin: dialogue entre théorie et pratique*. Ur. Metka Zupančič. Paris: Karthala, 2013. 5–34.
- . »Questions esthétiques et éthiques autour de la notion du mythe«. *Claude Simon et Le Jardin des Plantes*. Ur. Sjeff Houppermans. *Crin* 39 (2001 [2002]): 99–107.
- . »Robert Ellwood. *The Politics of Myth: A Study of C. G. Jung, Mircea Eliade, and Joseph Campbell*. Albany: SUNY Press, 1999.«. *The Comparatist* 25 (2001): 178–180.

Myth Criticism and Contemporary Literary Theory

Keywords: literary studies / literature and mythology / myth-criticism / rational and irrational / legends / archetypes / symbols / Durand, Gilbert

Myth criticism, one of the schools in contemporary French literary theory, was defined by the French anthropologist Gilbert Durand, in his seminal work *Les structures anthropologiques de l'imaginaire* (1969). It appeared as a potential synthesis between the (mostly) rationalistic French structuralism and the religious studies approach to mythical patterns in literary works. As addressed by myth criticism, the core dilemma of literary studies and more widely of humanities is the following: how to define their objectives and find the most "appropriate" methods in dealing with materials that are mainly "non-rational" in their nature, connected to the deeper layers of human psyche, human existence and creativity, and manifested through legends, archetypes and symbols. As encountered mainly in Spain, but also in Belgium and France, the contemporary, "new" myth criticism recognizes the need for interdisciplinarity and the inclusion of the new forms of artistic endeavours in connection to the new media. Nevertheless, the basic question remains open, about the best adapted method, scientific or less rational, for an appropriate analysis of myths in contemporary arts and more particularly in literature.

1.02 Pregledni znanstveni članek / Review article

UDK 82.0:2-264